

ශ්‍රී ලංකාවේ කාර්මික උරුමය: සංචාරක ප්‍රවර්ධනය සඳහා නව විභවතාවක්

කුසුම්සිරි කොට්ඨාසය

කෞතුකාගාර පාලක, සීගිරිය කෞතුකාගාරය, මධ්‍යම සංස්කෘතික අරමුදල සීගිරිය
බාහිර කට්ඨාසය, පුරාවිද්‍යා හා උරුම කළමනාකරණ අධ්‍යයන අංශය, ශ්‍රී ලංකා රජයේ විශ්වවිද්‍යාලය,
මහනුවර

kusumsiriko@gmail.com 075 240 2274, 066 492 8791,

හැඳින්වීම

ශ්‍රී ලංකාව දිගු සාරවත් ඉතිහාසයකින් සහ ස්මාරක අවශේෂ, විශිෂ්ඨ කලා නිර්මාණ, වාරි කර්මාන්ත හා ඉතා දියුණු තාක්ෂණික ක්‍රමවේදයක් විද්‍යමාන කෙරෙන නිර්මාණයන්ගෙන් ආදර්ශ, කෘෂිකාර්මික පදනමක් සහිත රටකි. 16 වන සියවසේ දී ශ්‍රී ලංකාවේ බටහිර ජාතීන්ගේ යටත් විජිතයක් බවට පත්වීමෙන් පසු ව, ආරථිකමය හා සංස්කෘතිකමය වශයෙන් වෙනස්කම් රැසකට භාජනය වී ය. විශේෂයෙන් ම 18 වන සියවසේ දී ශ්‍රී ලංකාව බ්‍රිතාන්‍යයන්ගේ යටත් විජිතයක් බවට ලක් වීමෙන් අනතුරු ව, වැවිලි කර්මාන්තය පදනම් කරගත් ආර්ථිකයකට නැඹුරු වූ අතර ඒ අනුව ඊට අවශ්‍ය මාර්ග පද්ධති, සන්නිවේදන, හා වෙනත් පොදු පහසුකම් ඇතුළත් යටිතල පහසුකම් ද ස්ථාපනය වන්නට වී ය. එම යටිතල පහසුකම් සමකාලීන බ්‍රිතාන්‍ය ඉංජිනේරුමය තාක්ෂණික ක්‍රමවේදයක් මත පදනම් වූ අතර බ්‍රිතාන්‍ය ජාතික ඉංජිනේරුමය උපදේශකත්වය යටතේ ඒවා නිර්මාණය වී තිබේ. බ්‍රිතාන්‍යයේ නිපදවන ලදු ව මෙ රටට ගෙන්වා ස්ථාපනය කරන ලද කෘතීන් ද මේ අතර දැකිය හැකි ය. ආගන්තුක ව උරුම වූවක් ශ්‍රී ලාංකේය ඉතිහාසයේ එක් කාලපරිච්ඡේදයක් නියෝජනය කරන බැවින් මෙම කාර්මික උරුමය හඳුනාගැනීමත් ඒ අනුසාරයෙන් ශ්‍රී ලංකාවේ සංචාරක ව්‍යාපාරය ප්‍රවර්ධනය සඳහා නව විභවතාවක් හඳුනාගැනීමත් මෙම පත්‍රිකාවේ අරමුණ වේ.

ක්‍රමවේදය

ප්‍රධාන වශයෙන් මේ සඳහා කේන්ද්‍ර අධ්‍යයන පදනම් කර ගෙන ශ්‍රී ලංකාවේ විවිධ ප්‍රදේශයන්හි විසිරී ඇති කාර්මික නිර්මාණ පිළිබඳ තොරතුරු එක් රැස් කර ගන්නා ලදී. මේ සඳහා පාදක කර ගන්නා ලද්දේ ක්‍රි.ව. 1800-1950 කාලපරිච්චේදයට අයත් කෘතීන් ය. කේන්ද්‍ර අධ්‍යයනවල දී හඳුනාගන්නා ලද නිෂ්පාදන ආනයනය පිළිබඳ තොරතුරු ලබා ගැනීම සඳහා එම නිෂ්පාදිත ආයතන පිළිබඳ වෙබ් අඩවි අනුසාරයෙන් තොරතුරු ලබා ගැනීමක් ද සිදු කරන ලදී.

ශ්‍රී ලංකාවේ කාර්මික උරුමය

වතු වගාව හා එහි යටිතල පහසුකම් ලෙස බිහි වූ ශ්‍රී ලංකාවේ කාර්මික නිර්මාණවලින් බොහෝමයක් ම දැනට විනාශ මුඛයට ලක් ව ඇති අතර ශේෂ ව ඇති කෘතීන් පහත පරිදි කේන්ද්‍ර කිහිපයක් යටතේ හඳුනාගත හැකි වේ.

තේ කර්මාන්තය

ශ්‍රී ලංකාවේ කාර්මික උරුමයේ පදනම වනුයේ තේ කර්මාන්තයයි. ව්‍යාපාරික මට්ටමෙන් ශ්‍රී ලංකාවේ තේ වගාවේ ආම්භය සිදු වී ඇත්තේ 1867 දී ස්කොට්ලන්ත ජාතික ජේම්ස් ටේලර්ගේ මූලිකත්වයෙන් මහනුවරට සමීප ලුල්කිදුර ප්‍රදේශයෙහි ය (Forrest 1967:57-79). ලුල්කිදුර වතුයාය වර්තමානයේ ද තේ කර්මාන්තය සඳහා සක්‍රීය දායකත්වයක් ලබා දෙන අතර මුල් ම තේ වගාව සහ ජේම්ස් ටේලර් බංගලාදේ අවශේෂ තවමත් දැකගත හැකි ය. මීට

අමතර ව උඩරට ප්‍රදේශවල බ්‍රිතාන්‍ය පාලන සමයට අයත් තේ කර්මාන්ත ශාලා රැසක් ම පිහිටා ඇති අතර ඒවායේ තවමත් භාවිතයට ගනුයේ බ්‍රිතාන්‍ය යුගයේ දී ස්ථාපනය කරන ලද යන්ත්‍රසූත්‍ර වේ. ඒ හැරුණු විට තේ වගා බිම් ආශ්‍රිත වතු නිවාස, වෙනත් සේවා ගොඩනැගිලි සහ දකුණු ඉන්දිය වතු කම්කරුවන්ගේ සංස්කෘතික පදනම නිරූපනය කරන හින්දු කෝවිල් ද ඒ අතර වේ. තවමත් ශ්‍රී ලංකාවේ තේ කර්මාන්තය සඳහා ප්‍රාරම්භක ක්‍රමවේදයන් ම අනුගමනය කරන බැවින් ශ්‍රී ලංකාවේ සමස්ත තේ කර්මාන්තය තුළ ම කෞතුක වටිනාකමක් හඳුනාගත හැකි ය.

දුම්රිය ප්‍රවාහනය

දුම්රිය මාර්ග පද්ධතිය ආශ්‍රයෙන් ශ්‍රී ලංකාවේ දුම්රිය උරුමය ලෙස හඳුනාගත හැකි විශේෂ නිර්මාණ කිහිපයක් ම හඳුනාගත හැකි ය. එ නම් කොළඹ (මරදාන කාර්මික විද්‍යාලය ඉදිරිපස), හෙතරත්ගොඩ (ගම්පහ), ජේරාදෙණිය පැරණි දුම්රිය ස්ථාන, නාවලපිටිය වාණිජබල ධාවනාගාරයේ (Steam Running Shed) අවශේෂ, හැටන්හි නඩත්තු ධාවනාගාරය, සිංහිමලේඋමග, දෙමෝදර ආරුක්කු පාලම, දෙමෝදර දුම්රිය මාර්ග දිගරය (loop) හා මනම්පිටිය පාලමයි (Kodithuwakku 2000:37-51).

ශ්‍රී ලංකාවේ දුම්රිය ස්ථාන ආශ්‍රිත ව 20 වැනි සියවස මුල් භාගයට අයත් එන්ජින් හැරවුම් (turn table), වාණිජබල දුම්රිය එන්ජින් සඳහා ජලය සැප යු ජල කුළුණු (water culumn), දොඹකර වැනි උපකරණ ද සුලභ ව දැකිය හැකි ය. මෙම උපකරණ එංගලන්තයේ විනී ඒබල් (Wini Abell), කොවන්ස් ෂීල්ඩෝ (Cowans Sheldo) යන සමාගම්වල නිර්මාණ ලෙස හඳුනාගත හැකි ය (කොඩිතුවක්කු 1999:66, Kodithuwakku 2000:46).

එ සේ ම මුල්කාලීන වාණිජබල හා ඩීසල් හයිඩ්‍රොලික් දුම්රිය එන්ජින් කිහිපයක් ද ශ්‍රී ලංකා වේ දුම්රිය සේවය සතු ව පවතී. විශේෂ සංචාරක දුම්රිය (the Viceroy Special tourist train) සඳහා උපයෝගී කර ගත් 1928 දී එංගලන්තයේ ඩාලින්ටන් හි නිපදවන ලද වාණිජබල දුම්රිය එන්ජිම ඊට නිදසුනකි.

මාර්ග ප්‍රවාහන පද්ධතිය

ශ්‍රී ලංකාවේ මහාමාර්ග පද්ධතිය අශ්‍රිත ව සුලභ ව දක්නට ලැබෙන ස්මාරකය පාලම් වේ. දැනට ශේෂ ව ඇති ආදී නූතන අවධියට අයත් පැරණිතම පාලම වනුයේ 1826 දී ඉදිකළ කිරිඳිකුඹුර නානුමය පාලමයි. 1833 දී ඉදිකළ මාවනැල්ල පාලම සහ 1847 දී ඉදිකළ ගුරුදෙණිය කර්ණේ පාලම දැනට දක්නට ලැබෙන පැරණිතම ආරුක්කු පාලම් වේ (කොඩිතුවක්කු 1998:28-30, Kodithuwakku 2000:46). ආරුක්කු පාලම්වලට අමතර ව පැරණි යකඩ පාලම් කිහිපයක් සහ මුල් කාලීන කොන්ක්‍රීට් පාලම් කිහිපයක් ද දැකගත හැකි ය (කොඩිතුවක්කු 2006:69-76). යකඩ පාලම් අතරින් බහුතරය රජයේ කර්මාන්ත ශාලාවේ නිපදවා ඇති අතර එංගලන්තයේ විවිධ සමාගම්වල නිෂ්පාදනය කරනු ලදු ව මෙ රටට ගෙනවිත් සවිකර ඇති පාලම් කිහිපයක් ද ඒ අතර වේ (කොඩිතුවක්කු 1998:96).

ඊට අමතර ව වාත්තු යකඩින් කළ විවිධ මාර්ග සංඥා පුවරු (Kodithuwakku 2005:32-33) හා ගලින් කළ සැතපුම් කණු ද තවමත් විවිධ ප්‍රදේශවල දැකගත හැකි ය. එ මෙන් ම වාණිජ බලයෙන් ධාවනය වනලොව පැරණි ම මාර්ග තැලීමේ යන්ත්‍ර (Steam Roller) නිපද වන ලද එංගලන්තයේ ඇවලින් සහ පෝටර් (Aveling & Poter) සමාගමේ නිෂ්පාදිත මාර්ග තැලීමේ යන්ත්‍ර කිහිපයක් ම පිළිමතලාව මහාමාර්ග කෞතුකාගාරයේ සහ දිවයිනේ ස්ථාන කිහිපයක් ම දැකගත හැකි ය. මෙම යන්ත්‍ර ජාත්‍යන්තර වශයෙන් ද කාර්මික ඉතිහාසයේ විශේෂ කෞතුක වටිනාකමක් හිමිකර ගනී.

නාගරික අලංකරණ සහ යටිතල පහසුකම් නාගරික අලංකරණ සඳහා උපයෝගී කරගත් පැරණි ජල මල් සහ වටරවුම් ආශ්‍රිත නිර්මාණ තුනක් දැනට දැකගත හැකි ය. මහනුවර නගරයේ ජල මල් දෙකෙන් එකක් දළදා මාළිගාව අසල පිහිටා ඇති අතර අනෙක වේල්ස් උද්‍යානයේ පිහිටා තිබේ. එම නිර්මාණ දෙක ම වාත්තු යකඩින් නිර්මිත ය. මහනුවර දළදා මාළිගාව අසල ඇති 1875 දී වේල්ස් කුමරුගේ පැමිණීම නිමිත්තෙන් කෝපි වැවිලි කරුවන් විසින් ස්ථාපනය කර ඇති කලාත්මක බවින් විශිෂ්ඨ ජලමල එංගලන්තයේ ග්ලැස්ගෝහි ජෝර්ජ්

ජ්‍යෙෂ්ඨ (George Smith) සමාගමේ නිර්මාණයකි (Kodithuwakku 2005:34, 2011). කොළඹ ලිප්ටන් වටරවුමේ පිහිටි හින්දු සැරසිනික් සාම්ප්‍රදායට අනුව නිර්මිත ජෝර්ජ් චෝල් ස්මාරකය ද තවත් විශේෂ නිර්මාණයකි.

වාත්තු යකඩින් කළ අලංකාර නිමාවකින් යුතු බ්‍රිතාන්‍යයේ නිෂ්පාදිත හිටිනළ (Stand Pipes) කිහිපයක් ද මාතලේ, නාවලපිටිය, ගාල්ල යන ප්‍රදේශවල තවමත් දැකගත හැකි ය. මෙම හිටි නළ අතරින් සිංහ මූහුණ සහිත ව නිර්මාණය කර ඇති වර්ගය සිත් කළු නිර්මාණයකි (Kodithuwakku 2005:35). ඊට අමතර ව එංගලන්තයේ හැම් බේකර් සමාගමේ (Ham Baker Company) නිෂ්පාදිත වාත්තු යකඩ ටෙලිග්‍රෆ් කණු කිහිපයක් ද කොළඹ නගරයේ තවමත් දැකගත හැකි ය (Kodithuwakku 2005:35). තැපැල් පෙට්ටි නිෂ්පාදනයේ පුරෝගාමී ආයතනයක් වූ එංගලන්තයේ ස්ටර්ලින්ෂයර්හි ගැරන් සමාගමේ (Garron Company) නිෂ්පාදිත විවිධ වර්ගවලට අයත් තැපැල් පෙට්ටි ද කොළඹ, ගාල්ල, මහනුවර වැනි නගරවල දැකගත හැකි ය. ER VII සලකුණ සහිත VII වන එඩ්වඩ් (1901-1910), GR V සලකුණ සහිත V වන ජෝර්ජ් (1910-36) හා GR VI සලකුණ සහිත VI වැනි ජෝර්ජ් (1936-1952) යන (බ්‍රිතාන්‍යයේ) පාලන අවධීන්ට අයත් තැපැල් පෙට්ටි තවමත් ප්‍රධාන නගරවල භාවිතයේ පවතින පැරණි ම තැපැල් පෙට්ටි වේ. මේවායින් බහුතරයක් වාත්තු යකඩින් කළ සිලින්ඩරාකාර හැඩැති ඒවා අතර ෂඩ්ප්‍රකාර හැඩැති (penfold type) ශ්‍රී ලංකාවේ නිෂ්පාදිත කොන්ක්‍රීට් තැපැල් පෙට්ටි ද බොහෝ ස්ථානවල දැකිය හැකි ය.

කාර්මික කලාව

19 වැනි සියවසේ දී යුරෝපයේ ප්‍රචලිත ව ගිය නව කලා සාම්ප්‍රදාය (*Art Nouveau*) ද බ්‍රිතාන්‍ය යුගයට අයත් නිර්මාණ රැසකට ම බලපා ඇති බව පෙනේ. මහනුවර, කොම්පස්සු විදිය, කොළඹ (පැරණි) දුම්රිය ස්ථාන ආශ්‍රිත ව හා කොළඹ කොටුවේ බ්‍රිතාන්‍ය යුගයට අයත් ගොඩනැගිලි ඇසුරෙන් ඒ බව මනාව විද්‍යාමාන වේ (Kodithuwakku 2011).

සමාලෝචනය

ශ්‍රී ලංකාව කාර්මික රටක් නොවූවත් සැලකිය යුතු කාර්මික උරුමක් දැනට අප සතුව ව

පවතී. මෙම කාර්මික උරුමය තුළ බ්‍රිතාන්‍යයේ කාර්මික ඉතිහාසයට ද නිදසුන් සපයා ගත හැකි කෘතීන් සමූහයක් දැකිය හැකි ය. දැනට ශ්‍රී ලංකාවේ සංචාරක ව්‍යාපාරය විවිධ ක්ෂේත්‍ර ඔස්සේ ප්‍රවර්ධනයට ලක්වන බැවින් මෙම කාර්මික උරුමය ද ඒ සඳහා මං පෙතක් වශයෙන් තෝරා ගත හැකි ය. තේවතු, පැරණි පාලම්, දුම්රිය මාර්ග ආශ්‍රිත ස්මාරක සහ වෙනත් යටිතල පහසුකම් ආශ්‍රිත නිර්මාණ ඒ සඳහා පාදක කර ගත හැකි ය. විශේෂයෙන් ම දුම්රිය මාර්ග ආශ්‍රිත සංචාරණය සඳහා පැරණි වාණිජ බල සහ ඩීසල් හයිඩ්‍රොලික් දුම්රිය එන්ජින් නවීකරණය කර පරිහරණයට යොදාගත හැකි ය. එ සේ ම තේ වගාව, දුම්රිය, මාහාමාර්ග හා තැපැල් යන ක්ෂේත්‍ර සම්බන්ධ ව දැනට ස්ථාපනය කර ඇති කෞතුකාගාර ද තවදුරටත් නවීකරණය කර මේ සඳහා ප්‍රයෝජනයට ගත හැකි ය. මෙම කාර්මික උරුමය සංචාරක ව්‍යාපාරය සඳහා උපයෝගී කර ගැනීමේ දී එම ස්ථාන ආශ්‍රිත ප්‍රදේශවල ජනතාවට සෘජු හා වක්‍ර රැකියා අවස්ථා රැසක් උදාවන අතර එය අපගේ ම උරුමයේ එක්තරා ක්ෂේත්‍රයක් ඔස්සේ තීරසාර සංවර්ධනයක් කරා පිය නැගීමේ පියවරක් වන්නේ ය.

ආශ්‍රේය ග්‍රන්ථ

කොඩිතුවක්කු, කේ. (1995) ශ්‍රී ලංකාවේ මාර්ග පාලම්, 1800-1950. කාර්මික පුරාවිද්‍යාත්මක අධ්‍යයනයක්, ශාස්ත්‍රපති උපාධි නිබන්ධය (අමුද්‍රිත). පුරාවිද්‍යා පස්වෘත් උපාධි ආයතනය, කැළණිය විශ්වවිද්‍යාලය.

කොඩිතුවක්කු, කේ. (1999) ශ්‍රී ලංකාවේ දුම්රිය පුරාවිද්‍යාවට ප්‍රවේශයක්, පුරාවිද්‍යා පර්යේෂණ හය මාසික ශාස්ත්‍රීය සිගරාව. සීගිරිය: මධ්‍යම සංස්කෘතික අරමුදල, සීගිරිය ව්‍යාපෘතිය.

කොඩිතුවක්කු කේ (2006) ශ්‍රී ලංකාවේ පාලම් ඉතිහාසය, Archaeologia, Dept. of Archaeology, University of Kelaniya.

Kodithuwakku, K. (2000) A Brief History of the Sri Lanka Railway ගවේෂණ, 1 කලාපය, කොළඹ: පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව.

Kodithuwakku, K., (2005) Early Modern Cast Iron Products in Sri Lanka, Archaeologia, Dept. of Archaeology, University of Kelaniya

Kodithuwakku, K., (2011) Influence of traditional art on art nouveau industrial design in an Asian context: Sri Lanka a preliminary study, Historical Lab 3 - Nature, Creativity and Production at the time of Art Nouveau, Milan, Italy. 19 November 2011. http://www.artnouveau-net.eu/portals/0/colloquia/Milano_Kodithuwakku_Arachchig_e_Kusumsiri_2042012.pdf